Журбенко Наталія Михайлівна,
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування;
Сумський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним із найперспективніших шляхів збалансування державного бюджету в сучасному світі з врахуванням ринкової економіки є інститут державних закупівель. За допомогою цього механізму країна здатна забезпечувати свої потреби за єдиним механізмом з допомогою системи. Проаналізувавши той факт, що основою сучасної політики є економіка, стабільність щодо розвитку та певні механізми, які впливають на економічне та раціональне використання державних коштів ми вважаємо, що це питання особливо актуальне в умовах триваючих військових дій та повномасштабної агресії в Україні.

В сучасних умовах технологічний розвиток сучасного світу завжди пропонує нові інноваційні технічні рішення, які суттєво покращують різні сфери нашого життя, однією з яких є сфера державного управління та адміністрування. Реалізація інноваційних рішень у державному управлінні на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій є проявом форми організації державного управління а саме електронного урядування.

Електронна система закупівель включає веб-портал уповноваженого органу Prozorro та авторизований комерційний електронний майданчик. Ця система забезпечує порядок отримання, створення, розміщення та обміну інформацією, функції та документообіг між усіма ланками системи [1]. Bi.prozorro.org містить інформацію про всі закупівлі, здійснені в системі Prozorro починаючи з 2015 року. За допомогою цього ресурсу можна оформити варіанти закупівель за певними параметрами, замовниками чи постачальниками, тощо. Крім того, деяку інформацію можна завантажити у формат Excel для подальшого використання, аналізу та дослідження.

Кожного дня держава оголошує тисячі тендерів на закупівлю продуктів харчування, оргтехніки, громадського транспорту, будівельних матеріалів, ліків, медобладнання, ІТ-систем, тощо. Щороку з державного та місцевих бюджетів витрачаються мільярди гривень на те, щоб українці мали де навчатися, лікуватися, мали транспортний зв’язок та доступ до інших соціальних благ. У будь-якій країні державні закупівлі – це величезний ринок і величезна відповідальність держави. В Україні цей ринок абсолютно прозорий. Замовники публікують оголошення про закупівлі в системі Prozorro, а постачальники – свої комерційні пропозиції. Публікація оголошень та подання пропозицій здійснюється через авторизовані в системі Prozorro електронні майданчики. Далі відбувається електронний аукціон, в якому беруть участь усі постачальники, які

подали свої пропозиції. Інформація про тендер надходить до центральної бази Prozorro та одночасно оприлюднюється на порталі prozorro.gov.ua та на всіх платформах. Принцип побудови цієї електронної системи називають двоступеневим або гібридним. Система Prozorro побудована на відкритому коді: будь-хто може використовувати та поширювати дані системи, в тому числі в комерційних цілях. *Принцип роботи Prozorro:*

– всі все бачать. Весь процес закупівлі можна побачити на порталі Prozorro: від оголошення до переможця, оформлення договору та оплати за нього;

– конкуренція перемагає все. Завдяки системі Prozorro публічні закупівлі вперше стали конкурентним ринком. Чим більше учасників аукціону, тим більша конкуренція, а отже, економія коштів платників податків;

– золотий трикутник партнерства. Prozorro об'єднує та враховує інтереси країни, бізнесу та громадянського суспільства.

Незважаючи на свої переваги система має і окремі недоліки. Наукова думка з цього приводу обговорюється в різних публікаціях. Так О.А. Лаговська, С.Ф. Легенчук, С.В. Свірко вважають, що у сфері державних закупівель необхідно запровадити дієві заходи контролю з визначенням рівня відповідальності за використання неналежних процедур закупівель та невиконання зобов'язань за тендерними договорами. Для усунення виявлених таких недоліків потребують окремі дослідження з метою розробки подальших рішень та комплексного системного підходу з урахуванням практичних аспектів використання системи державних закупівель [2].

Царнітзкі Д., Нунермунд П., Мошгбар Н. [3] виявили стабільний і значний вплив державних закупівель, спрямованих інновації, а саме закупівлю нових продуктів і послуг. *Вони вважають, що державні закупівлі також можуть:*

– сприяти зменшенню перешкод для малого та середнього бізнесу в Україні, зокрема в агроекологічному секторі;

– бути каталізатором процесу впровадження інновацій;

– стимулювати розвиток інноваційних бізнес-моделей завдяки створенню системи індикаторів інноваційного розвитку пропонованих товарів, робіт чи послуг;

– сприяти просуванню моделей сталого розвитку в державні та регіональні проекти;

– бути корисним інструментом для органів місцевого самоврядування з метою досягнення соціальних, інноваційних та екологічних цілей;

– бути ефективним інструментом для досягнення цілей екологічної політики, визначених Європейською комісією щодо державних зелених закупівель (GPP).

Ми підтримуємо думку цих вчених але вважаємо необхідним акцентувати увагу на те, що державні закупівлі повинні стимулювати інноваційний розвиток воєнного сектору економіки України.

На думку Таміли Щербакової та Олександра Гринчука [4], державні закупівлі – це специфічний механізм, за допомогою якого отримуються товари чи послуги. Метою публічних закупівель є задоволення потреб замовників у товарах, роботах чи послугах, які будуть реалізовані в майбутньому. На основі аналізу тенденцій державних закупівель ними визначено перспективи розвитку електронних закупівель на базі платформи Prozorro, зокрема вдосконалення процесу закупівель; підвищена відповідальність за дотримання. Вони вважать, що найбільш ефективним інструментом стимулювання розвитку системи державних закупівель є принципи прозорості, рівного доступу до всіх суб'єктів та формування ефективного конкурентного законодавства з чим ми абсолютно згодні.

Воєнний стан, безперечно, вплинув на ринок державних закупівель. Аналіз, проведений групою дослідників, показує, що існує непропорційна тенденція до активізації державних закупівель під час воєнного стану. Запровадження окремих змін у процедурах державних закупівель під час воєнного стану сприяє найшвидшому та гнучкому забезпеченню запитів та нагальних потреб, а внаслідок ланцюгової залежності – сприянню прозорості, що позитивно впливає на відновлення довоєнних значень показників ринкової оцінки кількісних і якісних державних закупівель. [5]. На нашу думку необхідно побудувати систему оцінки ефективності державних закупівель, що у сприятиме активізації та подальшому розвитку та підвищенню прозорості, усуненню недоліків. Це дозволить уникати різного роду скандалів та недобросовісної роботи замовників та покупців.

Тому наразі існує потреба у вдосконаленні та внесенні змін до нормативно-правової бази в частині саме проведення державних закупівель у складний для України час. Згідно з дослідженням Пантелеймоненко А., Мілька А. та Павленко О. починаючи з 2022 році з точки зору військового права, процедури закупівель постійно змінюються. Фахівці з державних закупівель активно відслідковують поточні зміни в законодавстві та продовжують шукати шляхи застосування нових вимог на практиці, зокрема у сфері оборонних закупівель. Деякі зміни в законодавстві у сфері державних закупівель стали простими інструментами, які полегшують механізм закупівель, а деякі зміни викликають суперечливі точку зору та потребують доопрацювання [6].

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що процес державних закупівель має бути зрозумілим, контрольованим та відповідати сучасним запитам суспільства і ситуації що склалася в Україні. Внесення змін до законодавчої бази публічних закупівель значно прискорило процес закупівлі товарів, робіт і послуг замовниками але нормативно-правова база постійно потребує доопрацювання та вдосконалення. Оновлені правила закупівель не тільки спростять і прискорять роботу, а й стимулюватимуть розвиток національного бізнесу в цих складних для України умовах та прискорять перемогу.

Список використаних джерел

1. Основні можливості BI Pro – професійного модулю аналітики. URL: https://infobox.prozorro.org/articles/osnovni-mozhlivosti-bipro-profesiynogo-modulyu-analitiki (дата звернення: 01.10.2024).

2. Лаговська О.А., Легенчук С.Ф., Свірко С.В. Державні закупівлі в Україні: аналіз переваг і недоліків. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2021. Вип. 2 (49). С.56-60.

3. Czarnitzki D., Hünermund P., Moshgbar N. Public Procurement of Innovation: Evidence from a German Legislative Reform. *International Journal of Industrial Organization.* 2020. Vol. 71. 102620. URL: https://doi.org/10.1016/j.ijindorg.2020.102620 (дата звернення: 01.10.2024).

4. Щербакова Т., Гринчук О. Публічні закупівлі у системі регулювання розвитку економіки. *Геополітика України: історія і сучасність.* 2021. № 2(27). URL: https://doi.org/10.24144/2078-1431.2021.2(27).167-174 (дата звернення 10.09.2024).

5. Кильницька Є. В., Глухова С. В., Колодяжна Т. В. Дослідження тенденцій ринку публічних закупівель під час дії воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 8. URL: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-10-01 (дата звернення 10.09.2024).

6. Пантелеймоненко А., Мілька А., Павленко О. Публічні закупівлі в україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, 2023. №51. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-20 (дата звернення 01.10.2024).